

Η' ΕΡΕΥΝΕΣ - ΕΚΘΕΣΕΙΣ - ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Παραβατικότητα εφήβων 1983 - 1996

Συμπεράσματα μιας έρευνας

ΝΕΣΤΟΡΑ ΚΟΥΡΑΚΗ, Καθηγήτριά Εγκληματολογίας στη Νομική Σχολή του Παν/μίου Αθηνών

Από τη μελέτη της «ένδικης» παραβατικότητας των εφήβων (13 - 17 ετών), αυτής δηλαδή που αφορά αδικήματα με τα οποία απασχολήθηκαν τα Δικαστήρια Ανηλίκων, επιβάλλοντας αναμορφωτικά / θεραπευτικά μέτρα ή ποινές σφραγιστικού περιορισμού, προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις ως προς την περίοδο 1983 - 1996:

α) Ο συνολικός αριθμός των αδικημάτων αυτών είναι περιορισμένος (η μεγαλύτερη αύξηση σημειώνεται το 1984, με 8.332 εκδικασθέντα αδικήματα).

β) Οι διακυμάνσεις στους αριθμούς αυτών των αδικημάτων από χρόνο σε χρόνο εμφανίζουν μία σχετική σταθερότητα (π.χ. 7.609 αδικήματα το 1983, 6.728 το 1990 και 5380 το 1996) και ασφαλώς δεν μπορεί να γίνεται λόγος εδώ για αυξητικές τάσεις. Σημειώνεται ότι ο ετήσιος μέσος όρος κατά την υπό εξέταση 14ετία είναι 6.702 αδικήματα.

γ) Ανάλογα μπορούν να ληφθούν και για επιμέρους κατηγορίες αδικημάτων, που βρίσκονται επίσης σε χαμηλά επίπεδα και χωρίς ιδιαίτερες διακυμάνσεις ή αυξητικές τάσεις. Η σημαντικότερη κατηγορία (με μέσο όρο περίπου 5.430 ετησίως) είναι εκείνη που εμπίπτει στους λεγόμενους ειδικούς ποινικούς νόμους (κυρίως τροχαίες παραβάσεις, συνήθως σε ποσοστό 95%), πράγμα που σημαίνει ότι οι περισσότερες υποθέσεις εφήβων που φθάνουν στα Δικαστήρια Ανηλίκων δεν έχουν τον χαρακτήρα μιας πραγματικά εγκληματικής δραστηριότητας. Πολύ λιγότερες είναι οι περιπτώσεις αδικημάτων των εφήβων που στρέφονται κατά της ιδιοκτησίας (ετήσιος μέσος όρος 864) ή αφορούν σωματικές βλάβες (ετήσιος μέσος όρος 167).

δ) Ακόμη μικρότεροι είναι οι αριθμοί παραβατικότητας εάν ληφθούν υπόψη μόνο σοβαρές περιπτώσεις ένδικης εγκληματικότητας και ιδίως περιπτώσεις αδικημάτων βίας, όπως ανθρωποκτονίας από πρόθεση, σωματικής βλάβης από πρόθεση, βιασμού και ληστείας. Το σύνολο των εκδικαζομένων υποθέσεων κατ' έτος για τέτοια αδικήματα κυμαίνεται περί το μέσο όρο 95, με ανώτατο αριθμό το 268 (το 1987) και κατώτατο το 38 (το 1992). Το 1996 ο συνολικός αριθμός αυτών των περιπτώσεων ήταν 84.

ε) Βέβαια τα στοιχεία αυτά αφορούν μόνο στις περιπτώσεις εκείνες που φθάνουν έως τα δικαστήρια και που δεν καταλήγουν σε αθωωτικές αποφάσεις. Επομένως, πρόκειται για στοιχεία που περνούν από κάποιο «φιλτράρισμα» και που ασφαλώς δεν αποδίδουν την πραγματική έκταση της παραβατικότητας των εφήβων, αφού δεν μπορούν να συνυπολογισθούν ούτε οι περιπτώσεις που δεν καταγγέλλονται σε δικαστικά όργανα ή για τις οποίες επέρχεται ενδιάμεση εξώδικη διευθέτηση, ούτε και περιπτώσεις για τις οποίες τα δικαστικά όργανα δεν επιτυγχάνουν τον εντοπισμό κάποιων υπόπτων. Ακόμη μένουν απέξω περιπτώσεις που τελικά δεν τιμωρούνται λόγω αλλαγής της νομοθεσίας επί το επεικέστερο ή εξαιτίας συνδρομής λόγων που αποκλείουν τον άδικο ή καταλογιστό χαρακτήρα της πράξης (π.χ. άμυνα) ή που οδηγούν σε αθώωση του κατηγορουμένου «λόγω αμφιβολιών». Παρά ταύτα, όπως προκύπτει και από αντίστοιχες έρευνες αυτομολογούμενης παραβατικότητας ή έρευνες θυματοποίησης, ο αριθμός σοβαρών αδικημάτων που διαπράττονται από εφήβους ούτε είναι υψηλός, ούτε εμφανίζει αυξητικές τάσεις τέτοιες, ώστε η περαιτέρω εξέλιξη να μπορεί να δημιουργήσει ιδιαίτερη ανησυχία.

στ) Πάντως, ειδικά ως προς τα εκδικασθέντα αδικήματα εφήβων που αφορούν παραβάσεις της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, παρατηρείται μία σαφής αυξητική τάση, έστω και με επιμέρους δια-

κυμάνσεις: Από 5 περιπτώσεις το 1984, φθάνουμε στις 13 (12 για χρήση) το 1989, 41 (39 για χρήση) το 1990, μόνο 9 (8 για χρήση) το 1993, 23 (20 για χρήση) το 1994 και 54 (42 για χρήση) το 1996. Βέβαια και εδώ ο «σκοτεινός» αριθμός της παραβατικότητας είναι πολλαπλάσια μεγαλύτερος.

ζ) Οι μικροί και σχετικά σταθεροί αριθμοί της γενικότερης παραβατικότητας των εφήβων διαφοροποιούνται έτσι, ως ένα βαθμό, εάν συγκριθούν με τους αριθμούς για παραβάσεις ναρκωτικών, που αντίθετα εμφανίζουν μία σαφή ανοδική τάση. Ένα συμπέρασμα που μπορεί να συναχθεί από αυτές τις διαπιστώσεις είναι ότι οι Έλληνες έφηβοι αντιμετωπίζουν στη σύγχρονη κοινωνία μας σημαντικά προβλήματα, αλλά ότι η αρνητική επίδραση από τα προβλήματα αυτά παίρνει περισσότερο τη μορφή μιας «απόσυρσης» και μιας τάσης για αυτοεπιθετικότητα και αυτοκαταστροφή (ναρκωτικά), παρά μιας τάσης για επιθετικότητα εναντίον των άλλων (εγκλήματα βίας).

η) Για την αντιμετώπιση, λοιπόν, της παραβατικότητας των εφήβων και κυρίως αυτής που αφορά στις παραβάσεις ναρκωτικών είναι αναγκαίο, σύμφωνα με τα πορίσματα αναλυτικής έρευνας μου που δημοσιεύθηκε πρόσφατα (βλ. Ν. Κουράκη, Έφηβοι παραβάτες και Κοινωνία, Αθήνα, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλας, 1999), να υπάρξουν παρεμβάσεις στα βαθύτερα κοινωνικά προβλήματα που δημιουργούν αυτήν την παραβατικότητα και δη προς τέσσερις κατευθύνσεις: οικογένεια, παιδεία, εργασία και γενικότερο κοινωνικό περιβάλλον.

Απαιτείται δηλαδή (α) μεγαλύτερη επικοινωνία των γονέων με τα παιδιά τους (η εργασιακή απασχόληση και των δύο γονέων, όπως συνήθως συμβαίνει, δεν αφήνει πολλά περιθώρια τέτοιων επικοινωνιών με τα παιδιά), (β) καλύτερη οργάνωση της λειτουργίας του σχολείου (που σήμερα έχει κατατηρήσει ένας απλώς προθάλαμος προετοιμασίας για την επιτυχή εισαγωγή κάποιων - λιγοστών - «καλών» μαθητών στα ΑΕΙ, με αποτέλεσμα να παραμελούνται έτσι από μορφωτική άποψη ή και να περιθωριοποιούνται οι υπόλοιποι μαθητές), (γ) ορθολογικότερη οργάνωση της αγοράς εργασίας για νέους (σήμερα η καταγεγραμμένη ανεργία για νέους - νέες 20 - 24 ετών υπερβαίνει το 25%, ενώ πολλοί νέοι εγκαταλείπουν τη στοιχειώδη εκπαίδευσή τους για να εισέλθουν χωρίς ειδικευση στη σκληρή βιοπάλη) και (δ) αναβάθμιση του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος (κυρίως από την άποψη των «μεθόδων» με τις οποίες προωθούνται ορισμένα άτομα σε επιτελικές θέσεις της οικονομικής και της κοινωνικής ζωής, και των αξιακών μηνυμάτων που προβάλλονται από τα ΜΜΕ και τους πολιτικούς-πνευματικούς ταγούς της χώρας προς τη νεολαία μας).

Ένα κρίσιμο ερώτημα που ανακύπτει τέλος, στο πλαίσιο αυτών των αναπτύξεων, είναι το κατά πόσον υπάρχει έξαρση της οργανωμένης εφηβικής παραβατικότητας με τη μορφή συμμοριών. Είναι βέβαια γεγονός ότι, όπως προκύπτει και από σχετική έρευνα του Καθηγητή Εγκληματολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο κ. Αντώνη Μαγγανά και της κοινωνιολόγου κ. Θεανούς Μανουδάκη (βλ. π.χ. «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» της 22.3.1998 σελ. 89-90, «Βήμα» της 6.10.1999, σελ. Α17 και ΠοινΔικ 1998, 1144), 7% των μαθητών Λυκείου ανήκουν ήδη σε κάποια εγκληματική συμμορία που διαπράττει βανδαλισμούς σε σχολεία και μαγαζιά, ληστεύει συνομηλικούς υπό την απειλή όπλων, εμπορεύεται ναρκωτικές ουσίες κ.λπ., ενώ ένα άλλο 17% δρα συλλογικά στο πλαίσιο μιας οργανωμένης αλλά όχι κατ' ανάγκην εγκληματικής ομάδας. Ωστόσο, έχω τη γνώμη ότι είναι ακόμη κάπως πρόωμο να μιλήσουμε για εκτεταμένη ύπαρξη και στην Ελλάδα «συμμοριών ανηλί-

κων» κατά τα πρότυπα άλλων χωρών, δηλαδή για ομάδες ανηλίκων που εκ συστήματος και συνεχώς ασχολούνται με βίαιες παραβατικές πράξεις.

Στη χώρα μας οι παραβατικές ομάδες ανηλίκων έχουν κατά κανόνα περιστασιακό χαρακτήρα και η δραστηριότητά τους, σε μεγάλο βαθμό, γίνεται στο πλαίσιο σημαντικών αθλητικών διοργανώσεων (ντέρμπυς) ή, έστω, με αφορμή την ιδιότητα του θύματος ως οπαδού κάποιας ομάδας, αν και τελευταία έχουν προσλάβει έκταση και κρούσματα επιθέσεων με καθαρά ληστροικό χαρακτήρα, κυρίως από ομάδες εξαρτημένων νεαρών ατόμων, που στοχεύουν στην απόκτηση χρημάτων για τη λήψη της δόσης τους ή ατόμων, που επιθυμούν έτσι να «κραυγάσουν» και να εκδηλώσουν στην κοινωνία το μίσος και την αντίδρασή τους για την όποια περιθωριοποίησή τους.

Πέρα όμως από τις περιπτώσεις αυτές, που καταγράφονται προπάντων σε οικονομικά υποβαθμισμένες περιοχές, βίαιη παραβατική συμπεριφορά υπάρχει ασφαλώς και σε περιοχές υψηλής κοινωνικοοικονομικής στάθμης (π.χ. στην Αττική: βόρεια προάστια), αν και η ύπαρξή της για ευνόητους λόγους δεν μπορεί να διαπιστωθεί εύκολα. Κοινός παρονομαστής και των δύο αυτών εισοδηματικών κατηγοριών παραβατικότητας είναι, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, η κακή σχέση των ανηλίκων με την οικογένειά τους και κατ' επέκταση, με την κοινωνία και τους θεσμούς της.

ΠΙΝΑΚΑΣ I:

ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ 13-17 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ ΟΠΩΣ ΑΥΤΑ ΠΕΡΙΗΛΘΑΝ ΣΕ ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΜΟΔΙΕΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

(ΑΡΙΘΜΟΙ ΓΝΩΣΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ ΚΑΤΑ ΕΤΟΣ ΤΕΛΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ)

ΕΤΟΣ	ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ		ΚΑΤΑ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ		ΑΛΛΑ ΑΔΙΚ. Π.Κ.		ΕΙΔΙΚ. ΠΟΙΝ. ΝΟΜΟΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
	Βεβ.	Εκδίκ.	Βεβ.	Εκδίκ.	Βεβ.	Εκδίκ.	Βεβ.	Εκδίκ.	Βεβ.	Εκδίκ.
1983	699	135	1820	1014	277	241	10769	6219	13565	7609
1984	649	262	1502	1153	249	253	9576	6664	11976	8332
1985	726	160	1052	895	206	238	9266	5909	11250	7202
1986	565	187	1183	1208	205	150	8658	6080	10611	7625
1987	573	373	1002	1188	181	331	8461	6388	10217	8280
1988	618	219	741	870	153	233	7352	5154	8865	6476
1989	696	138	754	711	153	149	6705	3997	8308	4995
1990	727	225	804	807	181	255	13220	5441	14932	6728
1991	770	145	1167	678	184	127	16107	5269	18228	6219
1992	819	119	1480	844	173	309	17544	6541	20016	7813
1993	737	115	1407	575	226	174	16111	5080	18481	5944
1994	808	82	1325	611	175	155	13857	4321	16183	5169
1995	726	89	1107	718	199	363	14674	4894	16706	6064
1996	751	92	774	829	230	357	15816	4102	17571	5380
1997	745		990		460		17760		19955	
1998	698		1032		403		17736		19869	

Πηγές: Για τα περιελθόντα σε γνώση της Αστυνομίας («βεβαιωθέντα») αδικήματα: Πίνακας υπ' αριθμ. 23 και (από το 1988) 31 των Ετήσιων Στατιστικών Επετηρίδων της Ε.Α. Αστυνομίας και τεύχος με τίτλο «Παραβατικότητα Ανηλίκων» που εκδίδεται τα τελευταία χρόνια από το 3ο Τμ. Ανηλίκων και, στη συνέχεια, από την Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων του Υπ. Δημοσίας Τάξης. Για τα «εκδικασθέντα» αδικήματα που έτυχαν δικαστικής αντιμετώπισης με μέτρα ή ποινές για ανηλίκους: Πίνακας υπ' αριθμ. Β. 5 των Ετήσιων Στατιστικών Δικαιοσύνης της ΕΣΥΕ και πρόσθετες πληροφορίες από την αρμόδια υπηρεσία του Υπ. Δικαιοσύνης. **Επεξεργασία:** Ν. Ε. Κουράκης. Σημειώνεται ότι τα τεύχη της Αστυνομίας για την παραβατικότητα των Ανηλίκων αναφέρονται πρωτίστως στις υποθέσεις ανηλίκων της περιοχής Αττικής με τις οποίες απασχολήθηκε η Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων του Υπ. Δημοσίας Τάξης, επομένως σε ένα πληθυσμιακά περιορισμένο και συνήθως στερεοτυπικά επιλεγμένο δείγμα παραβατών, που ωστόσο έχει τη χρησιμότητά του. Για την ανάλυση των στοιχείων αυτών, βλ. π.χ. δημοσιεύματα της Γ. Παπαδόκου και της Β. Φωτοπούλου στην εφημ. «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» της 3.11.1996, σελ. 18, της Κ. Μακρή στην εφημ. «Έθνος» της 31.3.1995, σελ. 20-21, του Θαν. Αργυράκη στην εφημ. «Ελεύθερος Τύπος» της 14.11.1995, σελ. 28-29 και του Κ. Χατζίδη στην εφημ. «Το Βήμα» της 12.11.1995, σελ. Α52-Α53.

ΠΙΝΑΚΑΣ II:

ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ 13-17 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΣΟΒΑΡΟΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ ΟΠΩΣ ΑΥΤΑ ΠΕΡΙΗΛΘΑΝ ΣΕ ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΜΟΔΙΕΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

(ΑΡΙΘΜΟΙ ΓΝΩΣΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ ΚΑΤΑ ΕΤΟΣ ΤΕΛΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ)

ΕΤΟΣ	ΑΝΘΡΩΠΟΚΤ. ΑΠΟ ΠΡΟΘΕΣΗ		ΣΩΜ. ΒΛΑΒΕΣ ΑΠΟ ΠΡΟΘΕΣΗ		ΒΙΑΣΜΟΙ		ΛΗΣΤΕΙΣ ΜΕ ΑΡΠΑΓΗ ΤΣΑΝΤΑΣ κ.λπ.		ΣΥΝΟΛΟ	
	Βεβ.	Εκδίκ.	Βεβ.	Εκδίκ.	Βεβ.	Εκδίκ.	Βεβ.	Εκδίκ.	Βεβ.	Εκδίκ.
1984	11	2	77	121	...	3	16	6	...	132
1985	3	4	59	91	...	1	22	1	...	97
1986	7	0	59	100	...	3	19	5	...	108
1987	5	0	73	258	...	4	9	6	...	268
1988	3	0	77	127	8	4	3	6	91	137
1989	6	3	42	41	5	3	9	12	62	59
1990	4	1	60	132	11	1	18	17	93	151
1991	4	2	48	40	8	0	21	4	81	46
1992	3	2	44	26	16	4	55	6	118	38
1993	7	1	62	38	10	1	43	22	122	62
1994	4	0	70	33	9	0	12	15	95	48
1995	10	1	72	55	9	9	35	41	126	106
1996	10	1	57	43	8	3	52	37	127	84
1997	10		63		20		51		159	
1998	10		73		19		57		159	

Πηγές: Για τα περιελθόντα σε γνώση της Αστυνομίας («βεβαιωθέντα») αδικήματα: Πίνακας υπ' αριθμ. 23, 24 και (από το 1988) 32 και 33 των Ετήσιων Στατιστικών Επετηρίδων της Ελληνικής Αστυνομίας. Για τα «εκδικασθέντα» αδικήματα που έτυχαν δικαστικής αντιμετώπισης με μέτρα ή ποινές για ανηλίκους: Πίνακας υπ' αριθμ. Β. 5 των Ετήσιων Στατιστικών Δικαιοσύνης της ΕΣΥΕ και πρόσθετες πληροφορίες από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης. **Επεξεργασία:** Ν. Ε. Κουράκης. Σημειώνεται ότι για τα υπο συζήτηση τέσσερα αδικήματα δεν υπάρχουν αντίστοιχα στοιχεία στις αναφερθείσες ελληνικές έρευνες αυτομολογουμένης παραβατικότητας. Πάντως γενικά στις ανθρωποκτονίες και τις ληστείες ο «σκοτεινός αριθμός» είναι εκ των πραγμάτων μικρός, ενώ αντίθετα είναι μεγαλύτερος στις σωματικές βλάβες και ακόμη περισσότερο στους βιασμούς (βλ. Άγγελος Τσιγκρή, Βιασμός, το αθέατο έγκλημα, Αθήνα/Κομοτηνή, εκδ. Α.Ν. Σάκουλας, 1996, ιδίως σελ. 6 επ., 229 επ.).

ΠΙΝΑΚΑΣ III:

ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ 13-17 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΠΕΡΙ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ (ΧΡΗΣΗ, ΕΜΠΟΡΙΑ, ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΧΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ) ΟΠΩΣ ΑΥΤΕΣ ΠΕΡΙΗΛΘΑΝ ΣΕ ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΜΟΔΙΕΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

(ΑΡΙΘΜΟΙ ΓΝΩΣΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ ΚΑΤΑ ΕΤΟΣ ΤΕΛΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ)

ΕΤΟΣ	ΒΕΒΑΙΩΘΕΝΤΑ	ΕΚΔΙΚΑΣΘΕΝΤΑ
1984	13	5
1985	11	6
1986	25	5
1987	32	18
1988	34	14
1989	27	13 (12 για χρήση)
1990	16	41 (39 για χρήση)
1991	48	11 (9 για χρήση)
1992	33	12 (12 για χρήση)
1993	15	9 (8 για χρήση)
1994	28	23 (20 για χρήση)
1995	45	33 (30 για χρήση)
1996	217	54 (42 για χρήση)
1997	473	
1998	446	

Πηγές: Οι ίδιες όπως και για τον Πίνακα I. **Επεξεργασία:** Ν. Ε. Κουράκης. **Προβλ.** σχετικό δημοσίευμα του Αρχιψύλακα Κ. Κούρου με τίτλο «Στατιστικά Στοιχεία για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα» στο περιοδικό «Αστυνομική Επεξεργασία» Ιανουαρίου 1996, σελ. 12-13.